

Smysl a dějiny

Tázat se, zda dějiny mají smysl nebo ne, je nesprávně, ba hloupě položená otázka, a to bez ohledu na to, zda máme na mysli nějaké ‚konkrétní‘ dějiny (např. dějiny nějaké civilizace, národa, křesťanství nebo určité církve atd.). Dějiny v kterémkoli z uvedených významů nikdy nemají jako takové smysl, ale ten smysl se děje v nich, v jejich rámci a na jejich základě. Dějinný smysl se vždycky prosazuje a uskutečňuje proti dějinným náhodám, proti dějinným setrvačnostem a leckdy také proti dějinné nesmyslnosti a absurdnosti. Nicméně takové prosazování smyslu neznamena vystoupení z dějinné situace, nějaké opouštění dějin a vykročení z dějinné roviny, nýbrž zůstává v jejich rámci a je vždy přijetím (a také využitím nebo nevyužitím, atd.) dějinných podmínek, ale není jen na to redukovatelný, nýbrž je něčím víc. Jako každé reagování (na všech, i na těch nejnižších) úrovních je zároveň reagováním na nějaké okolní danosti, ale zároveň také na situační ‚ne-danosti‘, na nepředmětné výzvy (a tzv. ‚možnosti‘), které je možno rozpoznat, ale které mohou zůstat také nerozpoznány, na které je možno nějak odpovědět, ale na které je také možno neodpovídat, a na které je možno odpovědět lépe nebo hůře, vhodně nebo nevhodně, správně nebo chybně atd. A k tomu všemu ovšem přistupuje také to, že dějiny jsou právě svou dějinností bezpodmínečně spjaty s dějinně jednajícími a uvažujícími lidmi, takže nikdy nejsou jen tím, čím ‚fakticky‘ jsou (v onom chybném pojetí, které je chce ‚redukovat‘ na pouhou fakticitu), nýbrž jsou vždy neodlučitelně spjaty s tím, jak jsou z různých stran a v různých perspektivách chápány, jak jim je rozuměno. Takže mluvíme-li o dějinném smyslu, nemůžeme jej nikdy připsat dějinám samým ani jednotlivým dějinným událostem nebo činům, nýbrž vždycky musíme jednak odlišovat skutečný průběh událostí (ale neredukovaný na ‚fakticitu‘, tj. na to, jak ‚to dopadlo‘) od toho, jak byl tento průběh chápán z té či oné strany. A protože dějinnost dějin je vždycky závislá na vědomí lidí a na jeho zprostředkující úloze, je nejrůznějších interpretací dějinných událostí i celých dějinných úseků a období tolik, že i dějinné náhody a dokonce nesmyslnosti dostávají v přístupu alespoň některých lidí jakoby ‚smysl‘, tj. jsou nějak chápány, v širších souvislostech pojímány a vykládány. Ale tyto nejrůznější ‚výklady‘ nejsou sjednoceny resp. neskládají se do nějakého celkovějšího smyslu – leč opět zprostředkovány nějakým lidským vědomím. Ale to není pouhá nástavba nad nějakou údajnou ‚fakticitou‘, nýbrž je to vždy interpretace lepší nebo horší, věrnější skutečnosti nebo spíše si vymýšlející až fantazírující, zkrátka kritizovatelná a kontrolovatelná. A protože ta kontrola a kritika nemusí být vždy pouze okamžitá, ale může být podnikána i později, znamená to, že i onen ‚smysl‘, který nemůže být po právu připisován samotným dějinám ani jejich částem, může být revidován a vylepšován ještě v dalších generacích a dokonce dalších epochách, aniž by to znamenalo, že může být libovolný nebo svévolný.

(Písek, 050405-2.)